

Wandel

Ann Meskens – 28 februari 2020

Column 6: Weekthema ‘Symbolische stad’

The Neverending Park. De Grond der Dingen.

The Neverending Park in moderne en postmoderne steden

Wandel.

Alsjeblieft.

Het blijft de mooiste en meest menselijke manier van bewegen, en zo neem je makkelijk jezelf en de stad rondom jou mee. Slenter over het voetpad, stap kwiek over een modderplas, neem een sluiks en steegse binnenweg en als je het drukke beweeglijke leven op de trottoirs even achter jou wil laten, kan je een park inlopen. Elke stad waar het goed vertoeven is, heeft hier en daar parken waar bewoners en forenzen in enkele wandelstappen een andere ruimte en tijd inwandelen.

Een ruimte waar aan onze werkelijke natuur wordt geraakt, een tijd die naar een verstilde oertijd verwijst die diep in ons verscholen ligt.

Er huist er in ons postmoderne stedelijk lichaam nog altijd een oerhunkering naar natuur, meent ook de Amerikaanse bioloog Edward O. Wilson. Deze natuurliefde nestelde zich in ons toen we nog door de Oost-Afrikaanse savanne zwierven en heeft ons doorheen het biologisch evolutieproces nooit verlaten.

Onze moderne stedelijkheid is nog zo recent. Pas tienduizend jaar geleden ging de mens in nederzettingen wonen, pas honderd jaar terug stapten we overmoedig de moderne stedelijkheid in. Dat betekent dat de mens op de historische tijdlijn vooralsnog voor negenennegentig percent een jager en

verzamelaar is. Datzelfde jacht- en verzamelgedrag toont zich wellicht vandaag nog in ons koop- en shoppinggedrag.

In de hedendaagse consumptiemaatschappij verzamelen we nog steeds als gek, opgejaagd door gehaaide publiciteits- en marketingmensen die subtiel inspelen op ons oudste natuur.

Maar ook hierbuiten appelleert men ons in ons werkelijk stadsbestaan elke dag aan onze biophilie; bloemperken en fonteinen, rivieren en parken maken een stad aangenaam voor mensen. Deze natuurliefde zit zo diep in ons verankert dat het zelfs meespeelt in ons virtueel bestaan. De Amerikaanse psycholoog Peter H. Kahn onderzoekt virtuele natuurbeleving. Waarom spelen we zo graag tuinder en *boerderijtje* in succesvolle computerspelen als Farmville? Zeg me, wat is de zin van virtueel zaaien, planten, oogsten?!?

Waarom worden we als ziekenhuispatiënt of als werknemer in een kantoortuin gelukkig bij het zien van bossen of weilanden op een plasmascherm? Groen maakt ons sowieso blij, zo blijkt, zelfs in voorgeprogrammeerde digitale natuurbeelden of via louter in deze kleur geverfde muren.

Koop een kamerplant.

Plant een boom.

Het helpt.

De stedelijke natuur houdt een ver verleden in ons levendig, het houdt ons met de voeten op de grond in het heden, maar het toont ook vooruit naar een leefbare toekomst. Zolang we menselijk blijven, zijn gemeenschappelijke stedelijke tuinen en natuurlijke groene plekken even hard nodig om te overleven als zuiver water en schone lucht.

We leven hoe langer hoe vaker in de stad, wat hebben we in de toekomst nodig in onze parken? Bomen, struiken, gras. En verder? Een stilteruimte, een openluchtconcert, een bankje met wifi, een gemeenschappelijke groentetuin, een hippe BBQ-plek, een natuurlijke zwemplek, een speeltuin voor de kleintjes, een

hangweide voor de jongeren, een herinnering-en-mijmer-bankje voor de ouderen?

Het Turkse Staatsbosbeheer besliste jaren geleden al dat men de oude verbodsborden in parken zou vervangen door nieuwe: *Wilt u alsjeblieft op het gras lopen!* Men meende dat het eerdere verbod achterhaald was. Lopen, zitten, liggen en spelen op het gras hoorde wezenlijk bij natuurgenot. Lijfelijk contact met de natuur, en dat via alle zintuigen was hoognodig voor de mens, zeker voor de van de natuur vervreemde stadsbewoner.

De Amerikaanse filosofe en kunstenares Mara Miller haalt de tuin aan als metafoor voor het goede leven. Haar boek *The Garden as art* verscheen al in 1993, en is even relevant binnen als buiten de stad.

Een tuin is zowel natuur (wild) als cultuur (getemd) en weerspiegelt in die zin ook het menselijke bestaan. Wij mensen zijn natuur - we hebben honger en zijn sterfelijk, maar wij zijn ook altijd cultuur - we kunnen ons en onze omgeving veranderen. Mensen hebben natuur nodig, neem de nodige zuurstof, water of voedsel maar we sterven ook door gebrek aan cultuur, minstens de bescherming tegen koude, en in de toekomst, hoe langer hoe meer, tegen de warmte.

Het menselijke geluk heeft ook in onze steden nog altijd vaak te maken met de zoektocht naar dit natuur/cultuurevenwicht, het toelaten en verzoenen van de tegenstellingen. We hebben het spontaan ontstane maar ook de planning in ons leven nodig, we willen als mens om gelukkig te zijn rechte lijnen en grillige vormen, we houden van vrijheid maar hebben ook nood aan veiligheid... We zijn en blijven in alles en altijd natuur en cultuur.

In elke Europese stad vindt men klassiek aangelegde parken, in hun aanleg en ontwerp tonen ze vaak de voorbije parkgeschiedenis. Dat is ook zo voor de Mechelse Kruidtuin, een binnenstedelijk vrij klein openbaar park, dat al een hele geschiedenis achter zich heeft.

Middeleeuwse kloostertuinen of deftige privé-landgoeden werden in steden doorheen de tijd vaak volgebouwd of anders ingericht. In de vroege

moderniteit toonden ze zich vaak als strenge Franse tuinen om in de negentiende eeuw als modische Engelse landschapstuinen met boompartijen, heuvelachtige grasperken en vijvers te verschijnen, al dan niet met fontein. Het was een modern modieus ontwerp dat in veel hedendaagse stadsparken nog altijd zichtbaar blijft.

Mechelen kocht het domein Pitzemburg bij de Bruul aan bij het begin van de 19de eeuw. Men stichtte hiervoor een sociëteit voor zorg en uitbating. Tegen het midden van de eeuw hoorde de *publieke wandeling* al bij het modern totaalplan. Het politiereglement verordende in 1840 nog steeds dat *het park altijd toegankelijk (was) voor vreemdelingen en Sociëté-leden - en hun dames*. Gewone Mechelaars mochten enkel het park in op dinsdagen en vrijdagen, en dat van april tot oktober.

Volgens de mode van de tijd vond men ook in dit kleine park al snel meer volk, een gietijzeren kiosk, een drankhuis en toilet. Er waren expositieruimtes, serres en standbeelden. De speeltuin ontstond pas veel later, al een hele tijd in de 20e eeuw, toen men maatschappelijk meer aandacht gaf aan het spel van kinderen.

De publieke parken ontstonden in Europa en ook in Amerika eigenlijk als gevolg van de moderne stad, en ze lagen er vaak middenin. Ze vormden vaak tegenwicht voor een om zich heen grijpende stedelijke industrialisatie en koortsige consumptiemaatschappij. Samen met de fabrieken, lag het geld en het kapitaal in de 19e eeuw vaak nog centraal in de stad, de massa maar ook de vervuiling volgde en dus ook de nood aan een zondagse wandeling in betere lucht.

Het moderne stadspark nam van het vroegere deftige privé-park en van de landelijke volkstuintjes specifieke elementen over maar transformeerde beide.

Kijk. Minder groenten en fruit voor het volk, maar vanaf nu meer bloemen en visuele schoonheid.

Hoor. Een tuin die niet enkel bestond voor kasteelheer en gasten, maar die een gedeelte democratische ruimte voor iedereen werd, ook voor het volk.

De nieuwe massa die samen met de verstedelijking ontstond, was vooral gewoon volk dat heel de week in fabrieken en werkplaatsen hard aan de vooruitgang arbeidde. Op zondag wilde men deze massa het liefst wat opvoeden en beschaven - en ook wat gezond houden zodat ze hard konden blijven werken.

Men oordeelde dat de massa op zondag het beste braaf rondkeek, in stilte luisterde en volgzaam wandelde. Zaaïen, oogsten of spitten was voor het platteland. Het was in de parken *verboden op het gras te komen*, sommige borden verwoorden plechtig: *deze aanplantingen worden aan de bescherming van het publiek toevertrouwd*. Dat publiek moest dan wel onderdanig de paden volgen, liefst in zondags wandeltenu met hoed, wandelstok of paraplu en slechts stilstaan voor verheffende muziek die weerklonk vanop de muziekkiosken.

Oude prentbriefkaarten of zwart-witfoto's beelden de parkfilosofie van toen mooi af. Ook overblijvende aanplantingen en bouwsels tonen nog deze visie.

Het New-Yorkse Central Park was één van de eerste 19e-eeuwse stadsparken. Het ontwerp is van Olmsted, de vader van de Amerikaanse landschapsarchitectuur. Men bedacht voor de centraal gelegen stukken braakliggende grond met enkele varkensfokkerijen en wat kolonisten-hutten een moderne culturele bestemming. Cultuur, want een tuin of een park is een bedachte en onderhouden afgebakende ruimte, maar met genoeg wilde natuur dat de bezoeker zich midden in de stad, evenwel verbonden voelde met zijn oorsprong.

Dit moderne New Yorkse 'volkspark' opende in 1876 en toonde in alles de manier van leven; de dromen, idealen en doelen van de moderne Amerikaanse mens. Doorheen de tijd wijzigde een bestemming of een activiteit. Ijsschaatsen, theater, joggen, mediteren, lezen, schaken, cafeetje, fietsen, picknicken, honden uitlaten, dansen, Pokémon-jagen...

Stedelingen willen overal ter wereld al lange tijd meer dan lijdzaam parken bekijken, beluisteren en de gebaande paden volgen, ze willen zelf aan de slag. De stedelijke diensten volgen soms al wel of nog niet, maar ze worden in elk geval mee uitgedaagd om te bedenken wat het park in de toekomst kan betekenen.

Gemeenschapstuinen waar mensen opnieuw groente en fruit kweken? Plekken voor buurtwerking of inclusie van minderheidsgroepen, plaatsen voor gezond veggie-tafelen, yoga of Aikido? Wat voorzien we? Fit-o-meters, podia voor openlucht optredens, natuur die zintuiglijkheid, gezondheid, stilte of rust stimuleert? Het zijn vooral oefeningen om in de oude parken nieuwe wegen te vinden die ons in deze voortschrijdende eeuw gelukkiger maken.

Burgers zijn hier al jaren mee aan het experimenteren binnen de stad. Ze planten gezamenlijk sla en wortelen in parken, op braakliggend gronden of boven op de daken. Ze doen alleen of samen aan spannende *guerilla-gardening*; illegaal zaadbommen gooien voor meer flora-diversiteit, trottoirtegels opbreken om een mini-tuin aan te leggen, bijenkorven of insectenhôtels op balkons en braaklanden bouwen, het organiseren van bio/ruil/geef-markten op onverwachte publieke plekken...

Wie weet hoe de toekomstige stadsmens er zal uitzien, maar het lijkt erop dat de klassieke stadsmens hoe langer hoe meer ook *rurbanist* is - een burger met passie voor het landleven maar die niet van plan is de stad te verlaten.

De georganiseerde of andersoortige stedelijke oefeningen zijn sowieso vaak beter en urgent voor het algehele wereldklimaat, maar je hebt geen wetenschappelijk onderzoek nodig om te zien dat de stadsmensen hier ook gewoon gelukkiger van worden.

Hedendaagse architecten bedenken vandaag stadsbossen op appartementsdaken, gelukkig maar, of verticale geveltuinen zodat een stad genoeg natuur bezit, de steden zelf beseffen hoe langer hoe beter het belang hiervan voor hun burgers.

In de 19e eeuw ontwierp men in New York, de moderne stad bij uitstek, het Central Park, het blijft één van de plekken die de stad vormgeeft, vandaag kan men in New York ook op The High Lines wandelen, een stadspark ingericht op een verhoogde oude spoorbaan. Dit nieuwe concept werd bij het begin van de eeuw letterlijk op de resten van de voorbije industrialisatie geënt.

Twee buurtbewoners stichtten in 1999 *The friends of the High Line*, om de vervallen spoorbaan uit hun buurt te redden van de afbraak. Vandaag is het een

geweldige groene ruimte met uitzicht op de stad. Negen meter boven het straatniveau, is er veel groen, waterpartijen, eet- en drinkkraampjes, zithoeken, bloemperken en kunst. Deze nieuw ingerichte High Line zorgde zelfs van bij het begin mee voor de gehele herwaardering van het hele westelijk deel van Manhattan. Het is hyper hedendaags, het is een park, een panorama maar vooral ook een promenade, een wandelweg midden in een stad van de toekomst, dus.

Wandel.

Alsjeblieft.

Ann Meskens

(rechtstreeks vanuit New York)